

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMA: BEREDSKAP

LEDER

BEREDSKAP

ARTIKLER OG INNLEGG

BEREDSKAP OG KIRKE I ET
LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN

BEREDSKAP SETT FRA PROTESESETET

DEN AKTIVE MENIGHETSPRESTS
PERSPEKTIV PÅ Å DELTA I
BEREDSKAPSAVTALEN

SAMARBEID ER BEREDSKAP

VI MÅ PRIORITERE

MÅNEDENS SALME

ORD AV LUTHER

SØNDAGSTEKSTEN

JULAFTEN

JULENATT / OTTESANG

BEREDSKAP

I LK nr. 7 i år skrev jeg en lederartikkel basert på ferske erfaringer som beredskapsprest i tre av Oslos prostier. Til min egen overraskelse genererte artikkelen en ganske omfattende debatt som ble fanget opp og videreført i en rekke medier, lokalt og nasjonalt. Debatten beveget seg i stor grad langs to relativt uavhengige akser. Den ene aksen handlet om de religionspolitiske sidene ved en slik ordning i et samfunn der ikke alle vil finne det naturlig å bli kontaktet av en prest i en krisesituasjon. Bør man ikke spares for et kirkelig nærvær i en krise, når man ikke hører til i Kirken og ikke deler dens tro? Den andre aksen dreide seg om prestenes eget forhold til det å gå med dødsbud på vegne av politiet. Er det trygt, og er det en riktig prioritering av tid og penger i en prestatjeneste som er under press?

Den første problemstillingen har viktige prinsipielle sider, og disse blir belyst i Sturla Stålsetts artikkel i dette temanummeret. Utredningen *Det livssyns åpne samfunn* (NOU 2013:1) anbefaler at denne beredskapen ikke lenger skal legges til representanter for et trossamfunn som Den norske kirke, men at oppgaven "tillegges en livssyns uavhengig aktør, som for eksempel helsepersonell". Andre bidragsytere, blant annet prost Kristin Moen Saxegaard, anerkjenner betydningen av disse prinsipielle overveielser, men understreker i større grad den tilliten kirkens prester blir gitt av det sivile samfunn i slike og liknende oppdrag. Det skal gode teologiske argumenter til for at en kirke skal takke nei til denne tilliten og frasi seg dette diakonale oppdraget for det samfunnet kirken skal være kirke i.

Den andre problemstillingen er mer pragmatisk og handler om trygghet og yrkesmessige prioriteringer. Martin Enstad i PF stiller spørsmål ved hvor sentral denne beredskapen er i prestenes

tjeneste, ikke minst i en tid der vi ser innstramninger i ressursene. I denne saken ligger det mye makt i fagforeningenes føringer siden det er de som deltar i reforhandling av avtaleverket, på vegne av sine medlemmer. Kapellan Eva Klokkerud skriver innsiktsfullt om sin egen deltakelse i beredskapen og konkluderer med at dette arbeidet er klart innenfor kirkens oppdrag, og at det finnes måter å organisere det på, som gjør det mer forsvarlig enn det er i dag. Hun berører også samarbeidet med politiet, som mange prester opplever konstruktivt og støttende. Politiprest Inge Ålgård kan belyse dette fra innsiden og formidler et klart inntrykk av at politiet på sin side verdsetter samarbeidet med prestene høyt. Både

... å initiere en avvikling av beredskapen, fra kirkens side, medfører en betydelig defensiv tilbaketrekning og i verste fall forspillelse av tillit.

Klokkerud, Saxegaard og Ålgård ser beredskapsarbeidet som sentrale pastorale og sjelesørgeriske funksjoner.

Det er ikke slik at de religionspolitiske overveielserne i dette spørsmålet er mer "prinsipielle" enn de diakonale og pastorale overveielserne. Begge innfallsvinklener til spørsmålet er gyldige og må veies mot hverandre. Det er fremmed for kirken å svare nei til et diakonalt og sjelesørgerisk oppdrag som allerede er fundert i en etablert tillit, og som ved god organisering kan innarbeides i prestenes arbeidshverdag. Derfor vil jeg mene at det å initiere en avvikling av beredskapen, fra kirkens side, medfører en betydelig defensiv tilbaketrekning og i verste fall forspillelse av tillit. Som Saxegaard skriver, bør være mulig å svare helhjertet ja til oppdraget og ivareta det gjennom en god og geografisk tilpasset organisering.

SJUR ISAKSEN
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

BEREDSKAP OG KIRKE I ET LIVSSYNSÅPENT SAMFUNN

STURLA J. STÅLSETT, PROFESSOR I DIAKONI, RELIGION OG SAMFUNN, MF
STURLA.STALSETT@MF.NO

Det norske tros- og livssynslandskapet er i endring. Det er ikke lenger mulig å ta for gitt at norske borgere er medlemmer av Den norske kirke, eller at de er kristne. Endringen har vært ganske rask de siste tiårene. I 1980 var 87,8 % av befolkningen medlem av Den norske kirke.

I dag er tallet 71,5 %, med en nedgang på 4,7 % bare de siste 4 årene. I 1980 var 3,8 % av befolkningen medlemmer av tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke, mens 3,2 % ikke var medlem i noe slikt samfunn. I dag er tallene her henholdsvis 11,9 % og over 15 %. I historisk perspektiv kan det nevnes at det i 1875 bare var litt over 7000 mennesker av en befolkning på 1,8 millioner, som ikke var medlem i Den norske kirke.¹

Hva gjør disse endringene med beredskapstjenestens livssynsdimensjon? Hva gjør de med Den norske kirkes, diakonenes og prestenes plass i beredskapen – fra sørgebud til krisehåndtering og oppfølging? Hvilke tros- og livssynspolitiske hensyn bør ivaretas?

BEREDSKAP, TRO OG LIVSSYN

I nød og krise øker religiøsitetens betydning. Det er en allment gjenkjennelig erfaring, på både personlig, lokalt og nasjonalt nivå.² Det kan også belegges empirisk på internasjonalt nivå, slik for eksempel religionsforskerne Norris og Inglehart har gjort.³

Det er derfor ikke tilfeldig eller unaturlig at Den norske kirke har spilt og spiller en sentral rolle når krisen rammer. At det nettopp er presten som fra gammelt av har fått oppgaven å bringe det vonde budet om brått dødsfall til pårøren-

de, bygger selvsagt på den nære forbindelsen mellom religiøs tro, livsfaseoverganger og de allmenne eksistensielle spørsmålene rundt livets grense og dødens realitet og mysterium. I nyere tid kommer forventningen om denne kirkelige rollen til uttrykk også i den offentlige organiseringen av krise- og beredskapsarbeidet. I Politiets beredskapssystem del 1 (PBS 1) blir for eksempel Den norske kirke beskrevet som en av samvirkeaktørene. Kirkens oppgaver beskrives her som først og fremst å gi medmenneskelig støtte. Det konkretiseres som det å gi støtte og sjelsorg, varsle pårørende etter anmodning fra politiet, forberede og lede sørgegedstjeneste og andre markeringer, bistå ved syning og/eller overlevering av bærer, bistå pårørende ved besøk på ulykkesstedet, mobilisere det lokale kirkelige nettverket og gi særskilt fokus til pårørende som ikke får sine døde tilbake.⁴ Presten forventes å være et bindeledd mellom redningssentralen, Den norske kirke og de andre tros- og livssynssamfunnene. Presten skal dermed også finne ut hvilket tros- og livssynssamfunn de savnede eller omkomne tilhører. Et annet uttrykk for forventning til Den norske kirkes innsats på dette område finner vi i Helsedirektoratets veiledere for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer fra 2011, og så i fornyet utgave i 2016. Her gis prestene, og i 2011-utgaven også diakoner, en tydelig rolle langs de linjene vi finner i PBS 1. Begge veilederne legger vekt på et allment ritualiseringsbehov i krise og katastrofer, som noe som kan styrke fellesskapet og gi håp.

KIRKE OG BEREDSKAP – MELLOM KONFESJON OG PROFESJON

Vi ser altså at tros- og livssynsnærværet ved akutt krise har to ulike dimensjoner. Den ene går eksplisitt på de rammedes personlige trostilørighet. Her er det vesentlig å vite hvilken konfesjonstilhørighet og -kompetanse, om noen, som imøtekommer hver enkelt persons eller families behov. Den andre er en mer allmenn og kollektiv ivaretagelse av fellesskap, behovet for markering og ritualisering for å bearbeide det som har skjedd, og for å gi håp. Her er det behov for en mer allmenn profesjonskompetanse knyttet til sorgreaksjoner, ritualisering og fellesskapsbyggende aktiviteter.

Den norske kirkes særstilling i krise- og beredskapstjenesten i Norge er etter mitt syn i økende grad problematisk dersom den forankres i det konfesjonelle. Mindre problematisk er den andre dimensjonen, gitt den innarbeidede tradisjonen og gjensidige forventningen om en kirkelig rolle i slike situasjoner, kombinert med dagens kompetansenivå blant prester og diakoner og det faktum at eksisterende utdanningstilbud i religiøs/åndelig støtte i krisesituasjoner først og fremst er tilpasset kirkelig personell.

Hvorfor er det konfesjonelle problematisk? Her er det viktig å huske på at konfesjonstilhørighet – eller mer allment: religiøs overbevisning/livssyn – er informasjon som er beskyttet av personvernet. Det er ikke minst den jødiske minoritetens erfaringer før og under annen verdenskrig, som forklarer hvorfor det er slik. Det var fatalt at de nazistiske myndighetene satt med full oversikt over hvem som tilhørte det mosaiske trossamfunn. Det er av denne grunn at opplysningene om medlemskapstilhørighet slettes fra Brønnøysundregisteret rutinemessig hvert år, etter at opptellingen med henblikk på fordelingen av statsstøtte for inneværende år er gjennomført (Jfr. Grunnlovens paragraf 16).

Dilemmaet her er følgende: Situasjonen er ikke lenger slik at en kan forvente at den person eller familie som eksempelvis skal nås med et sørgedbud, er medlemmer av Den norske kirke. Myndighetene (eller noen i deres sted, for eksempel Den norske kirke) kan ikke og skal ikke sitte med

informasjon om rammedes konfesjonelle tilhørighet. Dermed kan Den norske kirkes rolle i slike tilfeller ikke forstås som konfesjonelt be-tinget. Den oppgaven kirken får og tar på seg i en slik sammenheng, må på et vis ”avkles” sin konfesjonalitet.

Men er det så enkelt, i praksis? Og blir det oppfattet slik, av kirken selv og/eller av de berørte?

Både Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn (STL)⁵ og utredningen *Det livssyns åpne samfunn* (NOU 2013:1)⁶ anbefaler med denne hovedgrunnen at førsteinstansen i slike tilfeller ikke lenger bør være (representanter for) et trossamfunn som Den norske kirke, men at oppgaven tillegges en livssynsuaavhengig aktør, som for eksempel helsepersonell. Deretter kan – og bør – det relevante tros- og livssynsamfunnets representanter tilkalles etter behov for å bistå de rammede.

Det kan imidlertid innvendes at nettopp den spesifikke kompetansen på å møte mennesker i nød og krise, som har en annen faglig forankring enn medisin eller jus, har en egenverdi. Det er sjelden uttrykt misnøye med at, eller hvordan, kirken møter mennesker i nød og krise. Tvert imot, politiinstruksen og veilederne fra Helse- og sosialdepartementet uttrykker en positiv forventning som også gjenfinnes i mange andre offentlige dokumenter og avtaler. Her er imidlertid det profesjonelle sorgarbeidet i fokus – et sorgarbeid som likevel er mer enn eller noe annet enn ulike former for terapi. Paradoksalt nok er det her nærliggende å gripe til ikke-profesjonelle ord som medmenneskelighet, nestekjærlighet og medlidende nærvær. Men dette er altså likevel profesjonelt forankret snarere enn konfesjonelt.

BEREDSKAP SOM DIAKONI

Sett fra kirkens egen side gir disse overveielser grunn til å stille spørsmålet om hva som er den kirkelige eller teologiske begrunnelsen for å fortsatt eventuelt akseptere et særlig oppdrag i den offentlige beredskapen i møte med akutt nød og krise. En rent ekklesiologisk eller pastoral begrunnelse, selv en bred og åpen folkekirkeekklesiologi, støter etter mitt syn på en grense i møte

med sørgende og kriserammede menneskers tros- og livssynsfrihet. Kirken, selv om den ”forblir Norges folkekirke” (Gr.lovens § 16), vil ikke ønske å ”trenge seg på” i kraft av sin konfesjonelle forankring eller sendelse. Dette gjelder jo til overmål overfor mennesker i en så utsatt situasjon som det her er snakk om.

På den andre siden har kirken nettopp i sin sendelse og oppdrag et spesielt ansvar for å støtte mennesker i nød og krise. Dette oppdraget har en særlig, men ikke utelukkende, diakonal forankring. Kirkens diakonale tjeneste er rettet mot alle mennesker, uten forskjell. Her spørres ikke etter konfesjon – selv om jo den konfesjonelt forankrede pastorale tjenesten med ord og sakrament også er universelt rettet og kan være et diakonalt virkemiddel for mennesker i nød (ord til trøst, forbønn, lystenning, nattverd ...).

Kirkens tjeneste i forhold til beredskap i møte med krise og nød kan altså med fordel forstås først og fremst som diakonal. Det taler for å gi diakoner en sterkere utrustning til å inneha en mer sentral rolle i dette arbeidet. Men i og med at kirkens diakonale oppgave bæres av alle dens medarbeidere, trenger ikke det bety at prestens rolle nedtones eller utvikles.

Vi lever i et stadig mer livssynsmangfoldig samfunn hvor behovet for samlende, livssynsforankrede tjenester og uttrykk fortsatt er til stede. Ja, de etterspørres faktisk tydeligere i dag enn på lenge. Det livssyns åpne samfunn er ikke et faktum, slik jeg forstår termen. Det er snarere et ideal som tros- og livssynspolitikken med fordel kan styres etter. Det livssyns åpne samfunn kombinerer et tydelig ja til tros- og livssynsnærvær i offentligheten med en prinsipiell offentlig likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn. Hva skal Den norske kirke så gjøre med tradisjonen for og forventningen til at den innehar en særskilt rolle i nød og krise i et slikt livssyns åpent samfunn?

Etter mitt syn kan og bør kirken med sin erfaring og profesjonelle kompetanse på å møte alle

mennesker i utsatte situasjoner fortsatt tilby sine tjenester. Dette må imidlertid gjøres med stor ydmykhet og respekt for tros- og livssynsfriheten. Det kan bety at prestens rolle som prioritert førsteforandrer av dødsbudskap utvikles og erstattes med særlig trenet helsepersonell. Men kirken bør alltid og alle steder være beredt til diakonalt å møte alle mennesker med hele sitt repertoar av ressurser som kan være til hjelp og støtte i slike situasjoner, spesifikt religiøse så vel som allmenne. Det betyr en fortsatt aktiv og vel forberedt kirkelig ”andrelinje”-tjeneste, på generell og allmenn basis til beste for fellesskapet, for de rammede og for annet personell som er satt til å bistå i slike situasjoner.

¹ Tall fra Statistisk sentralbyrå, se: www.ssb.no.

² Se for eksempel Olaf Aagedal, Pål Ketil Botvar, og Ida Marie Høeg, *Den offentlige sorgen: Markeringer, ritualer og religion etter 22. juli* (Oslo: Universitetsforl., 2013).

³ Pippa Norris og Ronald Inglehart, *Sacred and Secular. Religion and Politics Worldwide*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

⁴ PBS 1, s. 56-57, sitert etter Christina Ellefsen: ”Diakonens plass og rolle i kommunale kriseteam: Formelle forventninger og faglig forankring”, masteravhandling i diakonivitenskap, VID vitenskapelige Høgskole og Det teologiske Menighetsfakultet, Oslo 2016, side 20. Denne masteravhandlingen gir en god oversikt over ordninger og formaliserte forventninger på dette feltet. I de faste kommunale kriseteamene som finnes i mange kommuner, inngår ofte prester, og av og til diakoner.

⁵ Cora Alexa Døving og Ingvill Thorson Plesner, *Livsfaseriter. Religions- og livssynspolitiske utfordringer i Norge*, (Oslo: Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, 2009).

⁶ ”Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk”. (Ståsett-utvalget) NOU 2013:1 Kulturdepartementet. (Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning, 2013). Se særlig kapittel 15.8, side 181ff.

BEREDSKAP SETT FRA PROSTESETET

AV KRISTIN MOEN SAXEGAARD, PROST I RINGERIKE PROSTI
KRISTIN.MOEN.SAXEGAARD@RINGERIKE.KIRKEN.NO

Prestenes beredskapsordning er i hardt vær, er jeg blitt fortalt. Skal kirken serve politiet når vi ikke lenger er statskirke? Er det prestens oppgave å stå til tjeneste for folk som ikke er medlemmer av DnK? Skal ikke-kristne måtte forholde seg til kirken i en krisesituasjon? Er det en for belastende oppgave for presten? Hva med prestenes krav om forutsigbar arbeidstid? Har vi penger til dette? Og hvordan skal en få tatt ut all avspaseringen som en beredskapsuke gir?

Jeg er prost på Ringerike og leser om dette i aviser og diskuterer det på prostemøter. Men jeg må innrømme at jeg gjenkjenner ikke mye av denne turbulensen i mitt daglige virke. Når dette skrives, kommer jeg rett fra planleggingsmøte for øvelse Bjørn, en storstilt øvelse i regionen som før var Nordre Buskerud politidistrikt. Kirken har en selvstøtt plass under øvelsen, og alle prostiets prester som har del i beredskapsordningen, skal kalles inn. Det har ikke falt noen ord om kirkens svekkende stilling overfor politiet under forberedelsene. En tilsvarende erfaring hadde jeg tidligere i høst da kirkevergen innkalte til sitt årlige møte med alle tros- og livssynsamfunn på Ringerike. Jeg informerte om DnKs tjeneste med beredskap for varsling av dødsbud, og i år som i fjor ba imamen om ordet og takket DnK for at vi ikke gjør forskjell på folk, men påtar oss denne krevende tjenesten til hele befolkningen.

Jeg vet jeg er heldig som opplever dette. Det er ikke slik fatt alle andre steder i landet. Men selv om jeg er heldig, er jeg nokså sikker på at det ikke skyldes flaks, men noen bevisst valgte og grunnleggende forutsetninger. Det handler om tillit og organisering.

TILLIT

Jeg er prost på et relativt lite sted, en småby med omkringliggende bygder. Det er mange slike steder i Norge. På veldig mange av disse stedene er kirken fortsatt en naturlig del av lokalmiljøet. Kanskje er det ikke slik om 20 år. Kanskje har DnK mistet plassen som majoritetskirke og folkekirke også på bygda innen den tid. Kanskje vil jeg ikke alltid ha en like klok og imøtekommende imam som Muhammed Bashir. Men enn så lenge er det slik, på Ringerike så vel som mange andre steder utenfor Oslo. Det kan menes mye om kirken som sådan, men lokalkirken har folk tillit til i veldig stor grad, særlig når det gjelder beredskap og sorgarbeid. Jeg synes det er leit at vi benytter det offentlige rom til stadig å snakke oss bort fra denne tilliten.

ORGANISERING

Den andre forutsetningen skyldes en tragisk foranledning. Utøya ligger i Ringerike prosti. I dagene etter 22. juli 2011 sto alt som var av hjelpe-tjenester på Ringerike, samlet om å gjøre en best mulig jobb for de rammede. Organiseringen rundt krisehåndteringen 22. juli var i stor grad overlatt til tilfeldighetene ettersom hendelsen foregikk i en liten kommune ved starten av en helg, midt i fellesferien. Til tross for dette satt vi i ettertid med en kollektiv erfaring om at vi er sterke når vi står sammen.

For prestatetjenestens del gikk organiseringen godt: Det var beredskapsprest Bjørg Elisabeth Oserud som fikk den første telefonen fra politiet. Hun dro ut til pårørendesenteret på Sundvollen hotell samtidig som hun tilkalte prost for videre

organisering. Dermed var prestetjenesten tidlig på plass på Sundvollen, takket være en beredskapsvakt som ble overholdt, og en forsterkningsplan som fungerte. Dette var noe vi hadde gjort før, bare i mindre målestokk; dette er noe vi var trygge på at vi kunne. Gjennom dagene på Sundvollen erfarte vi prester at vi er godt skodd for sorgarbeid, og at ikke bare pårørende, men også andre fagfolk satte pris på en trygg og tydelig prestetjeneste.

Etter erfaringene fra juli 2011 er det blitt jobbet mye med organiseringen av kommunalt kriseteam på Ringerike. Her har prestetjenesten hatt en sentral rolle. Kommuneoverlege Karin Møllers mantra er at et kriseteam som skal kunne rykke ut på kort varsel, ikke kan bestå av navngitte personer, men av dem som til enhver tid bærer vakttelefoner. Dette innebærer at krisetelefonen er knyttet til en eksisterende turnus i helsevesenet, og tilsvarende er kriseteamets prest den presten som til enhver tid har beredskap. Det vil si at alle prostiets prester er en del av kriseteamet, at alle prostiets prester får anledning til debrifing når de har vært ute med kriseteamet, og at alle prostiet prester blir invitert på de kurs og fagdager som holdes for det kommunale kriseteamet. Bruken av beredskapsprest til dette gjør at prestetjenesten alltid er tilgjengelig for kriseteamet, samtidig som alle prestene blir inkludert i et samarbeidsfellesskap med andre etater som også jobber med krisehåndtering.

En heldig bieffekt av dette er at beredskapsprestens rolle på Ringerike er blitt mindre ensom. Jeg kan ringe det kommunale kriseteamet når varslinger blir kompliserte. Og jeg kan stå skulder ved skulder med andre som deler min maktesløshet, når jeg kjenner det røyner på. Vi trenger ikke si så mye; vi trenger ikke gå på akkord med taushetsplikten. Vi er fagfolk som kjenner hverandre, forstår hverandres roller, og som har tillit til hverandre.

Det er skrevet en del om påkjønning det er å ligge med beredskapstelefonen på nattbordet, og den krevende oppdraget det er å ringe på fremmede dører og varsle dødsbud. Det ligger i sakens natur. Jeg kjenner det i magen hver gang jeg setter meg i bilen for et slikt oppdrag. Det betyr

likevel ikke at det ikke bør være prestens oppgave. Som kirke er vi kalt til å være til stede for mennesker i sorg og nød. Det er en del av ordinasjonsforpliktelsen. Men det betyr ikke at vi skal gå ut i striden med heroisk ensomhet. Samarbeidet med kriseteamet har gjort kirkens beredskap på Ringerike til en mindre ensom tjeneste. Igjen handler det om organisering og tillit.

DEN LOKALE BEREDSKAPSPRESTEN

Vi trenger tillit fra politi, andre trossamfunn, andre etater, ja, fra hele lokalsamfunnet for at prestetjenesten skal ha en god rolle i beredskaps- og krisesammenheng. Og vi trenger en god organisering for å kunne være tilgjengelige og forutsigbare.

God organisering betyr tilgjengelighet. I evalueringen etter 22. juli ble det stilt spørsmål om hvorfor ikke politiet satte stab og tilkalte LRS. Hadde de gjort det, er det ikke sikkert de hadde fått tak i noen prest. LRS-prester går ikke med vakttelefon. Den eneste presten som til enhver tid er tilgjengelig, er beredskapspresten.

God organisering betyr også gode rutiner og godt nettverk. Vår lokale ordning på Ringerike er at prost alltid er bakvakt dersom det trengs forsterkninger eller en å konsultere med underveis. I tillegg er det kommunale kriseteamet et team å spille på lag med. Dette er helt avgjørende for god prestetjeneste i krevende oppdrag.

Tillit er ikke noe en kan forvente, men noe en får på bakgrunn av andres gode erfaringer. Igjen spiller tilgjengelighet, lokal kjennskap og godt nettverk inn. Og fremfor alt er det vesentlig at prestene fremstår som gode sorg- og omsorgsarbeidere som ikke benytter anledningen til misjonerende virksomhet. Gjennom seks år med evalueringer og planarbeid hos både politi og kommunalt kriseteam på Ringerike har vi klart å fastholde denne tilliten som gjør at kirken fortsatt spiller en sentral rolle i lokalt krisearbeid.

BEREDSKAP FOR FREMTIDEN

Nå er vi imidlertid i ferd med å organisere oss bort. Vi har ikke penger, og vi har ikke arbeidsplaner som kan videreføre det lokale aspektet. Dermed står både tillit og den samhandlende or-

ganiseringen i faresonen. Hvordan kan en ukjent prest klare å ivareta tillit og å interagere med lokale etater? Og hvordan vil det være å være ukjent prest på vei hjem fra et krevende oppdrag, uten noen tilgang til debrief eller kollegial oppfølging (forutsatt at presten klarte å finne fram til riktig hus)?

Prostene i Tunsberg har kommet med et forslag til hvordan beredskapstjenesten kan beholde sin lokale struktur for en rimeligere pengesum. Det forutsetter at prestene er villige til å leve med en noe mindre forutsigbar arbeidsplan enn den vi har for øyeblikket. Forslaget går i korte trekk ut på at det etableres en turnus hvor én prest sitter med vakttelefon for hele bispedømmet og blir tilstrekkelig avlønnet for det. Så må alle prester regne med å bli tilkalt når det skjer noe i

vedkommens område, med prost som bakvakt og en backup-plan. Dette vil ivareta det lokale aspektet samtidig som det åpner for at presten kan sende utkallingen videre dersom en er forhindret. Min erfaring er at prester strekker seg langt for å være til stede i sitt eget distrikt. Et lønns tillegg vil også øke motivasjonen.

Uansett om vi er beredskap for politiet eller ikke, er vi forpliktet på uoppsettelige tjenester, det være seg døende på sykehjemmet eller akutt nødlidende som trenger å snakke med presten. Dette sa vi ja til da vi ble ordinert. Å være en del av lokalmiljøet, i sorg og glede, er et privilegium. Vi må ikke gi fra oss denne viktige arenaen til å være kirke i folks liv, så lenge vi er ønsket velkommen.

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2018

169,-

Kirkelig årskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av de kristne merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter.

DAGSORD 2018

149,-

Denne kalenderen er gjennom årene blitt en klassiker. Fin på kjøkkenveggen, over skrivebordet eller hvor det måtte være. Vakre og profesjonelle naturfotografier for hver måned. Bibelord for hver dag i forlengelsen av søndagens tekster.

Kjøp kalenderne på www.lutherforlag.no eller hos din lokale bokhandel.

www.lutherforlag.no

DEN AKTIVE MENIGHETSPRESTS PERSPEKTIV PÅ Å DELTA I BEREDSKAPSAVTALEN

AV EVA KLOKKERUD, KAPELLAN I SKØYEN MENIGHET, VESTRE AKER PROSTI
EK837@KIRKEN.NO

HVORFOR SKAL PRESTER GÅ MED DØDSBUD?

På konfirmantleir i sommer fikk jeg spørsmålet fra en konfirmant: ”Hvorfor er det prester som går med dødsbud?” Konfirmanten fra i sommer er ikke den eneste som spør om dette. Human-etisk forbund spør; Stålssettutvalget spør, og prester selv spør.

Hvorfor skal prester gå med dødsbud?

Mitt svar til konfirmanten var ikke så godt forberedt, men likevel tror jeg ikke det er så langt unna et litt mere gjennomtenkt svar fra meg. Jeg tror det er viktig at de som skal gå med dødsbud, har jobbet med mennesker i sorg og kriser direkte knyttet til dødsfall, at den som skal gå med en slik beskjed, jevnlig er i møte med pårørende og deres reaksjoner rundt død og avskjed. Prester har en erfaringsbasert kompetanse i å stå i sammenhenger hvor livet rystes; vi møter det jevnlig og har det som vår arbeidshverdag å stå i møte med reaksjoner rundt død og avskjed. I tillegg er Den norske kirke med sine prester tilstede over hele landet, med den samme erfaring og kompetanse i storby og bygd.

Det er ikke slik at prester er de eneste som er kvalifisert til å gå med dødsbud, og debatten rundt dette er forståelig. Men når jeg likevel tenker at prester både kan, og kanskje bør, ha denne oppgaven, er det særlig to punkt jeg tror vi må være klar over at er utfordrende med prester som varslere, og som trenger kvalitetssikring. Det ene er varsling til pårørende tilhørende andre religioner. Her opplever jeg at jeg trenger mer trygghet på hvordan dette kan og bør gjøres. Det kunne med fordel vært gått opp enda tydeligere

spør å følge i på dette området. Det andre jeg er opptatt av at vi kvalitetssikrer, er lokal oppfølging av dem som er mottakere av et dødsbud. Hvordan kan vi bedre bidra til at de pårørende sikres den oppfølging de ønsker og trenger? Når varsler ikke er lokal prest, men en fra prostiet, eller naboprostiet, kan det bli lang vei til et lokalt hjelpeapparat og lite automatikk i oppfølging fra kirken.

BEREDSKAPSAVTALE I ENDRING

Som menighetsprest merker jeg selvsagt godt at beredskapsavtalen er endret, og sett med mine øyne som menighetsprest er ikke endringen til det bedre. Områdene er større og avstandene lengre. Nå er ikke utfordringer rundt avstander den samme for en oslobasert prest som i distriktene, men jeg har beredskapsvakt for et mye større antall husstander og mennesker, og jeg kjenner ikke like godt til menighetsgrenser og prester i de to naboprostiene som jeg nå dekker i tillegg til eget prosti.

Hvordan kommer vi til rette med dette uten at det forringer kvaliteten på tjenesten? Enkelte prester har valgt å si nei til å ha beredskapsvakt fordi det ikke lenger er begrenset til prostiet de er ansatt i. For noen handler dette om opplevelsen av at de ikke kan levere den tjenesten de ønsker, innenfor de nye rammene; det tar for lang tid før de kommer frem til pårørende med dødsbudet. Jeg hører at noen har valgt å løse dette gjennom ulike kollegiale ordninger for å kunne varsle raskere, og om mulig med lokal prest. I tillegg til utfordringene med de utvidede områdene er lønnsbetingelsene endret til det dår-

ligere, og en undersøkelse viser at mange opplever uro ved å ha beredskap, og at noen er blitt truet i forbindelse med varsling.

UT I NATTEN ALENE

En opplevelse fra egen erfaring med beredskap har gitt meg noe å tenke på, på særlig to områder, at vi er alene på jobb som varslere og profesjonalteten ved å debriefe.

Tidligere i år våknet jeg av vakttelefonen; det var siste natt med vakt denne uka; klokka var blitt 01.30. Notatblokk, penn, presteskjorte og passende klær til anledningen lå klart. I den andre enden av telefonen var kriminalvakta med oppdrag. De ville ha varslingen gjort så fort som mulig selv om det var midt på natta, og detaljene rundt dødsfallet var ganske brutale. Jeg ble litt skjelve, ba en bønn om ro og styrke, og pustet dypt noen ganger. Heldigvis slo tanken in, den jeg stadig gjentar for meg selv gjennom uka med beredskapsvakt. Tanken er denne: Om telefonen ringer, er det ikke meg det er verst for; det er verst for dem jeg skal gå til; dette gjør jeg for noen som skal få livet snudd på hodet. Den litt forenklete tanken gir perspektiv, og en slags motivasjon for å gå ut i natten, både i overført betydning, dødens mørke, og helt konkret i dette tilfellet, den beksvarte oslonatta.

Siden jeg ikke hadde bil, var jeg heldig å bli kjørt av politiet, og dette møtet med politiet og den tryggheten de ga meg underveis, ga meg noe å tenke på. Det skulle vise seg at jeg skulle til en bygård midt i et område med mye natteliv. Festende russ og andre på vei hjem fra byen preget gatebildet. Da bilen fra kriminalvakta stoppet ved bygården jeg skulle inn i, var det en selvfølge for meg at jeg skulle gå ut, og de kjøre videre, men det hadde ikke kriminalvaktas betjenter tenkt. De var nok vant med å gå i par og ville sende en ut sammen med meg. Jeg ble fulgt til ringeklokka, inn i bakgården, opp trappene, og hun som fulgte meg, ventet ute av syne for dem jeg skulle inn til, til jeg ga klarsignal om at det var greit. Vi var et team; det var fint.

I ettertid har jeg tenkt litt på dette, at politiet opererte i par, og jeg alene. Jeg var så innstilt på å klare meg selv at jeg ikke spurte om hjelp, men

i denne sammenhengen ble jeg gitt det. Jeg tenkte ikke på at jeg følte meg utrygg; de tankene blokker jeg kanskje litt ut midt i oppdraget, men det var godt å ha ryggdekning inn i en bygård mitt på natta.

I ettertid har jeg tenkt at det var en god ting å ha med seg noen, samtidig som jeg vet at det ikke alltid er gjennomførbart. For min del ble det en påminnelse om at vi skal være varsomme, og at det ikke er en selvfølge at vi skal gå alene, at slike ensomme oppdrag som beredskapsordningen sender oss ut på, fordrer noe mer og annet av oss en at vi er ”tøffe og tåler litt”; det fordrer årvåkenhet, innsikt i egne begrensninger og evnen til å spørre om hjelp både underveis og til debrief. Når det gjelder det siste, debrief, hadde jeg behov for det etter denne varslingen. Oppdraget ble langvarig og kronglete, og sammen med politiet tok jeg noen valg som jeg fortsatt stusser litt på, valg jeg har evaluert og debriefet i etterkant med kolleger. Dette var en natt som satte seg litt i meg, og det ble et læringsmoment ikke å ta altfor lett på det, ikke riste det av seg med en slags profesjonstøffhet, men heller se litt nøyere på valgene jeg tok, og på hvorfor denne varslingen tok litt tak i meg.

KIRKENS OPPDRAG – PRESTENS ROLLE

Presters beredskap matcher kirkens oppdrag og er, slik jeg ser det, ett av flere elementer som er med på å støtte oppunder kirkens samfunnsrolle i kriser. Det er innenfor kirkens oppdrag å levere denne tjenesten til samfunnet. På ett vis er beredskapsordningen viktig for kirkens rolle i øvrig kriseberedskap, men også for den enkelte prests integritet og kunnskap i møte med sorg og død. Kan det være at erfaringene fra beredskap er med på å balansere presten i møte med det eksistensielle? At disse oppdragene vanner oss, gjør oss til bedre prester? Det blir sjeldent så nakent som ute på oppdrag; det er bratt læring og krevende.

Å gå med dødsbud er å komme hjem til noen med en beskjed som er brutal, noen ganger ventet eller fryktet, andre ganger overraskende og sjokkerende. Det er aldri likt. Vår profesjonalitet i dette er ikke at vi ikke rystes i møtet med

døden, men at vi evner å fokusere på hva som er vår rolle i det aktuelle møtet, hva som er vårt fokus, og vårt oppdrag. Vi skal sitte ned sammen med de pårørende, si ordene som gjør det ugjenkallelig: NN er død. Vi skal omsorgsfullt og stødig romme reaksjonen, beholde roen, vente på at de finner de første ordene, eller ta imot ordene som flommer over. Vi skal svare på spørsmål, assistere med å ringe politiet for å få mer infor-

masjon om de vil det, få tak i noen de kan være sammen med, og om nødvendig og mulig finne en vei ut av det første sjokket.

Så er håpet at vi har profesjonalitet, i ordets beste betydning, og mulighet gjennom rammeverket til å ivareta de pårørende, og oss selv, på best mulig måte, at vi i en rystelse klarer å lage en ramme som er ivaretagende og tryggest mulig.

ARTIKKEL

SAMARBEID ER BEREDSKAP

AV POLITIPREST INGE ÅLGÅRD
INGE.ALGARD@POLITIET.NO

I politiets beredskapssystem (PBS) er det gitt tydelig uttrykk for at beredskap i Norge er spunnet rundt tanken om samvirke mellom mange aktører. Politiet har daglig samarbeid med mange for å løse de oppdragene som pågår.

En av disse aktørene er Den norske kirke. I lange tider har det vært vanlig at prester bistår politiet med å overbringe dødsbudskap. Slik jeg har lært denne ordningen å kjenne, er dette en god hjelp for politiet og til god trøst for mennesker i svært krevende situasjoner.

I politiet jobber vi mye med tiltakskort. De skal hjelpe til med å huske hva som må gjøres i forskjellige situasjoner. På et vis tenker jeg at ordinasjonsløftet er et slags tiltakskort.

I min jobb har jeg kommet til at punktet om at ”jeg i sjelesorg og skriftemål drar omsorg for hvert enkelt menneske og bærer det frem for Gud i bønn og påkallelse med takk”, er blitt viktig. Jeg tenker at i dette punktet kan oppdraget med å gå med dødsbud forankres. Som en følge av denne måten å tenke på er den jobben vi gjør for poli-

tiet, en del av det vi har påtatt oss som prester.

Er det å gå med dødsbud sjelesorg? Jeg har gått med dødsbud en del år før jeg begynte i politiet. Disse oppdragene har gitt meg innsyn i mange liv, liv som i årevis har vært vanskelige og krevende. Når budskapet er gitt, og roen har senket seg litt, har det mange ganger kommet sterke historier. Det er mange som har livene sine fylt av flere utfordringer og relasjoner som er vanskelige av forskjellige grunner. Ofte har det vært mange krevende år forut for dødsfallet. Det å være til stede for mennesker og lytte til disse historiene tenker jeg absolutt er sjelesorg.

Det er ifølge politiinstruksen politiets ansvar at pårørende får melding om dødsfall. I paragraf 10-6 heter det: *”Politiet plikter å ta hånd om lik som blir funnet, og har ansvaret for at dette blir identifisert. Når det er rimelig grunn til å undersøke om døden kan være forvoldt ved en straffbar handling eller en ulykke, bør så vidt mulig både liket og funnstedet bevares urørt og nødvendig vakt hold opprettes inntil etterforskningsarbeidet kan påbegynnes.*

Politiet skal uten opphold søke å bringe klarhet i de omstendigheter som kan være egnet til å kaste lys over dødsårsaken.

Ved funn av lik plikter politiet å underrette eller besørge underretning til de pårørende.”

I Norge har det vært en lang tradisjon for at prester fra Den norske kirke har bistått politiet med å besørge underretning til de pårørende. Mitt bestemte inntrykk er at dette er en ordning politiet er godt fornøyd med. Jeg hører om mye godt arbeid som prestene gjør, ofte under krevende omstendigheter. Når de pårørende er i kontakt med politiet i etterkant av varslingen, er det mange gode tilbakemeldinger på den måten prestene møter dem i en vanskelig situasjon. I tillegg er det mange som setter stor pris på at de fikk budskapet personlig og ikke via telefon.

Jeg syntes det er viktig med denne personlige kontakten av mange grunner. Ved å møte pårørende får man muligheten til å hjelpe med praktiske ting i en akutt fase, samt muligheten til å sette seg ned og ta seg tid. Kontakten blir ofte bedre også, når man kan se hverandre. God kontakt i slike situasjoner er viktig og til god hjelp og støtte. I tillegg kan en hjelpe med å etablere et lite nettverk av familie, venner eller naboer. Man får muligheten til å sette seg ned, ta seg tid og vise omsorg. Prester møter ofte mennesker i sorg og vet litt om det. I tillegg kan vi informere om veien videre, med tanke på prosessen videre med obduksjon, syning og begravelse. I samtaler som dette er min erfaring at det religiøse ikke kommer i første rekke. Det handler mer om medmenneskelighet og informasjon. Da er det prestens kompetanse som først og fremst er viktig i et slikt møte.

Min erfaring er at det er to hovedspørsmål som dukker opp: Hva har skjedd, og hva skjer nå? Behovet for å få vite er stort. Derfor har jeg i Oslo og Asker arrangert en fagdag for prestene, som handlet hvordan politiet jobber med dødsfall. Der var temaene identifisering av den døde, hva har skjedd, og kriteriene for om obduksjon skal finne sted; jfr. politiinstruksen paragraf 10–6. Det siste er vesentlig i forhold til når det kan foretas syning. Hvis politiet ønsker obduksjon, tillates vanligvis ikke syning før den er gjennomført.

Det har i de senere årene vært en del spørsmål om hvorfor det ikke er andre enn prester fra Den norske kirke som foretar varslinger. Sammensetningen av tro og livssyn er blitt mer sammensatt de siste årene. Det er har vært jevnlig diskusjoner om hvorvidt andre livssynsamfunn skulle benyttes til varsling.

Når det gjelder Den norske kirke, er det en lang tradisjon å få bistand derfra. Vi har hatt en statskirke som nå er en grunnlovsfestet folkekirke. Den norske kirke har også en beredskapsordning som gir en robust og forutsigbar tjeneste. Det er viktig for politiet når varslingen skal bli foretatt så snart som mulig. Behovet for rask varsling har i tillegg økt på grunn av mobiltelefon, internett og sosiale medier.

Beredskapsavtalen, tilstedeværelse lokalt og god kompetanse gjør at den tjenesten politiet ber prester gjøre, blir utført på en god måte. Mitt inntrykk er at pårørende i all hovedsak er godt tilfredse med jobben prestene gjør.

Det er også slik at politiet i all hovedsak benytter seg av folkeregisteret når de skal finne pårørende som skal varsles. Her står det ikke noe om religiøs tilhørighet. Dermed er det ut fra den informasjonen folkeregisteret gir, ikke noe som kan si noe om hva slags trossamfunn eller livssyn en person tilhører. Da er det ikke mulig å få vite det sikkert før en er i kontakt med pårørende.

Når en i møte med pårørende får brakt på det rene hva slags tilhørighet de har, er det naturlig å spørre om en ønsker hjelp til å formidle kontakt til respektive tros- eller livssynsamfunn. Denne sensitiviteten opplever jeg at prestene er oppmerksomme og gode på.

For at dette samarbeidet skal fungere best mulig, synes jeg det er lurt å lage gode rutiner. Jeg tok kontakt med kirkerådet etter at det hadde vært en diskusjon rundt spørsmålet om at prester fortsatt skal utføre denne tjenesten. De var overfor meg veldig tydelige på at det var deres ønske. I lys av den diskusjonen som var, tenkte jeg da at det kunne være lurt å lage tydeligere rutiner for dette samarbeidet.

I forbindelse med nærpolitireformen er det opprettet en politikontakt i alle kommuner. Disse skal sikre et tett og systematisk samarbeid mel-

lom kommune og lokale aktører. Mitt forslag var at kirken knytter seg opp mot disse politikontaktene. Jeg tenker det ville være hensiktsmessig om disse kontaktene kan ha møter med prostier for eksempel en gang i året. På disse møtene ville det være fornuftig å ha med en kriminaltekniker eller operasjonsleder som kan fortelle litt om deres oppgaver i forbindelse med dødsfall. Kunnskap om politiets rutiner og arbeid har vært god hjelp for meg når jeg går med dødsbud. Da er det mulig å svare på ting jeg *kan* svare på, og lettere å være tydelig på hva jeg *ikke* kan svare på – eventuelt på hvilket tidspunkt det vil kunne være mulig å svare på andre spørsmål.

Når en møtes, kan det også være lurt å lage gode rutiner for hva det er hensiktsmessig at politiet informerer om når de ringer. Temaer som identifisering, hva som har skjedd, om det skal være obduksjon, og når personen eventuelt kan synes. Det kan også være greit å få vite hvem som bor på den adressen en skal til, slik at har mulighet til å forberede seg best mulig.

Hvis det er slik at politiet ikke vet noe, kan det være lurt å høre om den informasjonen kan komme på et senere tidspunkt, og eventuelt når.

Med gode rutiner tenker jeg at det er lurt at de er kjente for alle parter slik at presten selv kan initiativ til å etterspørre informasjon hvis den ikke blir gitt. Det er lettere å vite hva en skal spørre om, hvis en kjenner hverandres måter å

arbeide på. Det tenker jeg disse møtene kan bidra til.

Til slutt noen refleksjoner i forholdt til alternativet om at prester ikke skal gjøre denne jobben. Jeg nevnte tidligere at personlig oppmøte er det beste. Veldig mange ganger har pårørende gitt uttrykk for at de setter stor pris for at de fikk noen hjem til seg. De påpeker at de hadde opplevd det svært krevende å få denne beskjedden på telefon. I tillegg har jeg tenkt at hvis vi ringer, har vi ikke kontroll på hvor en person er når beskjedden blir gitt. De kan være i bilen, på jobb, butikken eller andre steder som egner seg dårlig til å få en såpass vanskelig beskjed. Hvis denne oppgaven skal settes bort, lurer jeg på om det ville blitt mer vanlig å bruke telefonen til varsling. Med store avstander, geografi og vær kan det bli vanskelig hvis en ikke kan spille på prester som er rundt om i landet vårt.

Kort sagt tror jeg konsekvensen vil være at pårørende får et dårligere tilbud enn det de har i dag. Prester er kompetente og dyktige fagfolk som gjør en god jobb og er et viktig bidrag for pårørende. Den beredskapen de bistår politiet med, er med på å utgjøre en viktig tjeneste samfunnet kan gi til mennesker som skal få en svært vanskelig beskjed.

Jeg tenker at dette samarbeidet er en god beredskap for samfunnet og en del av folkekirkenes oppdrag.

VI MÅ PRIORITERE

AV MARTIN ENSTAD, LEDER, PRESTEFORENINGEN
MARTIN.ENSTAD@PREST.NO

Å gå med bud om de døde *kan* vi prioritere; å gå med nåde til døende *må* vi prioritere. Jeg tror det er på tide med en tydeligere sortering og prioritering når vi diskuterer beredskap.

Siden 2005 har norske prester hatt en organisert beredskapstjeneste som dekker ettermiddag, natt, helger og høytider. Beredskapen har sikret at man til enhver tid har kunnet tilby en prest for å overbringe dødsbud på vegne av politiet, samt tilby soknebud og sjelesorg når dette ikke kunne utsettes. At kirken skal tilby *alle* disse tjenestene i fremtiden, er ingen selvfølge.

Innledningsvis har jeg behov for å presisere at når dette skrives, pågår det enda forhandlinger om hvordan disse tjenestene i fremtiden skal organiseres, hva en slik ordning skal inneholde, og hvordan det skal kompenseres. Jeg kan ikke røpe innholdet i forhandlingene. I stedet vil jeg i denne artikkelen beskrive og diskutere ulike momenter Presteforeningen har lagt vekt på fram mot disse forhandlingene.

DAGENS SITUASJON

Presteforeningen har de siste årene hatt fokus på skillet mellom arbeid og fritid for prester. Vi ønsker et sunt arbeidsmiljø der man sikres et helsefremmende skifte mellom arbeid og hvile, som gir medarbeidere som trives i tjenesten, har overskudd til tjenesten og forblir i tjenesten. Der man før kunne få inntrykk av at prestatjeneste var en grenseløs ressurs, er grensene nå blitt nokså tydelige. Derfor er det også blitt viktigere å diskutere hva prester skal bruke arbeidstiden til.

Den beredskapsordningen som fulgte av avtalen om arbeidstid i 2015, førte i praksis til at hvert beredskapsområde – som i utgangspunktet var prostiene – ”kostet” en halv stilling i arbeidstid. Samtidig ble ekstrautbetalingen til prestene

for hver beredskapsuke lavere. En viktig positiv endring var at det ble slutt på at prester hadde beredskap og fri på likt.

I flere bispedømmer tok man ned kostnaden i arbeidstid ved å organisere beredskapen i større beredskapsområder enn prostiene. Siden prestene har arbeidsavtaler med prostiet som tjenestedistrikt, forutsetter dette at hver enkelt prest frivillig tilslutter seg en slik ordning. I noen bispedømmer har man funnet hensiktsmessige beredskapsområder mens i andre bispedømmer er beredskapsområdene blitt altfor store til at prestene opplever at de kan nå fram innenfor akseptable tidsrammer. Vi vet at den frivillig tilslutningen til ordningen er nokså tynnslitt i flere bispedømmer og nå bare opprettholdes fordi man venter på en ny avtale fra nyttår.

Noen få steder er beredskapsområdene så store at beredskapen er blitt en illusjon og i realiteten løses ved at beredskapspresten ringer lokal prest. Da er vi veldig nær ”gamle dager” da alle prester hadde beredskap i eget sokn til enhver tid. Det er helt uakseptabelt.

Alle bispedømmene opplever at det må gjøres tøffere økonomiske prioriteringer. I mange bispedømmer har dette ført til at stillinger holdes vakante, og stillinger kuttes. I en slik situasjon har jeg forståelse for at arbeidsgiver leter etter effektiviseringstiltak. Prestene kan ikke løpe fortere uten at det går ut over kvaliteten. Fortsatte kutt i ressurser må føre til at man også kutter i oppgaver. Den norske kirke må bli flinkere på prioriteringer. Man har til nå vært flinkere til å kutte hoder enn å kutte oppgaver. Dagens beredskap koster, og kirken må spørre seg om dette er så viktig at det skal prioriteres over andre oppgaver. Hvilke andre oppgaver skal i så fall vike?

EN NYTTIG SORTERING FØR MAN PRIORITERER

Dagens beredskapsordning inneholder dødsbud, men også kirkelige tjenester som soknebud og sjelesorg som ikke kan utsettes. I diskusjonen om framtidens beredskapsordning mener jeg det er nyttig å sortere mellom de ulike typene oppdrag. Hva *kan* vi gjøre som kirke, og hva *må* vi gjøre som kirke. For meg er det en nøkkel å sortere mellom hvilke oppdrag som springer ut av samfunnets behov, og hvilke oppdrag som springer ut av kirkens egenart som forsamlingen av de helige om Ord og sakrament.

Å gå med dødsbud er et oppdrag gitt oss av samfunnet. Dette er egentlig politiets oppgave, men de kan overlate det til andre, f.eks. prester i Den norske kirke. Når vi først har fått oppdraget, er det ikke vanskelig å forstå det som viktig, både ut fra diakonale hensyn og som en strategisk oppgave for å bekrefte vår rolle som folkekirke.

De allmenne argumenter for at presten gjør dette, handler om vår fagkompetanse, vår mengdetrening med sorg, krise og død, en lang tradisjon og alt dette kombinert med vår landsdekkende tilstedeværelse. Jeg synes en slik funksjonalistisk tilnærming er fornuftig, forutsatt at samfunnet betaler prisen for en slik tilgjengelighet. Men med utgangspunkt i en slik begrunnelse mener jeg at det bør vurderes om det er riktig at nyutdannede går med denne type oppdrag, eller om det faktisk bør forutsettes noen år med erfaring fra det alminnelige sorg- og krisearbeidet man møter som menighetsprest.

Stålsetutvalget (NOU 2013:1) anbefalte dagens beredskapsordning avvirket ut fra tros- og livssynsfriheten, og ønsket seg en livssynsuhengig formidler av dødsbudskapet som hovedregel. Som vanlig når det gjelder kirkelige privilegier, har Human-Ætisk Forbund (HEF) vært en tydelig kritiker. Selv om vi prester kan oppleve det urettferdig, må vi akseptere det som uttrykk for en erfaring når Human-Ætisk Forbund sier at mennesker kan oppleve det som en belastning når presten er den som kommer dødsbud (Vårt land 07.06.17). Jeg leser ikke dette som en anklage om dårlig utført arbeid av prestene, men en påminnelse om at vi som prester representer en

institusjon noen opplever det belastende å bli satt i kontakt med. Jeg er trygg på at majoriteten i det norske folk ikke opplever det slik, men vi må være ydmyke for livssynsminoriteters tilbakemeldinger.

PRESTENES OPPLEVELSER MED DØDSBUD

Å gå med dødsbud er også en krevende situasjon for presten. Du kommer ubedt, vet ikke hvem du skal møte, og du kommer med et veldig krevende budskap for dem du skal møte.

Vi er forberedt på å håndtere den store variasjonen av følelsesmessige reaksjoner hos de pårørende. Tilbakemeldinger fra prester på tomannshånd, gjennom avisinnlegg og på sosiale medier tyder på at prester opplever å bli tatt imot forskjellig. Det er ikke lenger slik at folk entydig forstår, aksepterer eller tror presten når man står på døra for å overlevere et slikt budskap.

Det som har vært en særlig vekker for meg i denne debatten, er hvor mange prester som forteller om frykt knyttet til dødsbud på kvelds- og nattestid. For noen handler frykten om en generell redsel for å oppsøke ukjente mennesker, på ukjente steder på kveld eller natt. For andre er denne frykten knyttet til konkrete erfaringer av vold og trusler.

På bakgrunn av dette gjorde Presteforeningen en undersøkelse blant våre medlemmer, der vi spurte hvor mange som har opplevd trusler, truende situasjoner eller vold når de har gått med dødsbud. 600 av 1104 avga svar. 39 prester sier de har opplevd trusler eller truende situasjoner, mens 15 prester svarer at de har opplevd 17 tilfeller av voldsbruk, 14 tilfeller rettet mot dem selv. I noen tilfeller har dette ført til langvarige sykemeldinger. Tallene er i seg selv ikke store nok til at ordningen må endres, men de er store nok til at vi forventer opplæring i hvordan man kan unngå slike situasjoner. Vi forventer bedre rutiner knyttet til hva slags informasjon man kan få av politiet om den aktuelle adressen før man går, og mer avklarte rutiner om at man kan be politiet gå sammen med en. Til slutt forventer vi klare rutiner fra arbeidsgiver for debrifning og nødvendig oppfølging etter krevende situasjoner.

Beredskap er i dag en pålagt arbeidsoppgave; derfor er det også en selvfølge at beredskapen slik den er i dag, må utføres innenfor de regler for arbeidstid som framkommer av lov og avtaleverk. Dette ville man kunne tenke annerledes om hvis noen andre enn presten hadde ansvaret for å ta imot telefonen, og prester i realiteten hadde en valgfrihet til å selv melde seg av og på tilgjengelighet for slike oppdrag.

KIRKELIG OPPDRAG

Mens dødsbud er et oppdrag på vegne av samfunnet, stiller det seg annerledes med soknebud og sjelesorg som ikke kan utsettes. I veiledningen til arbeidstidsavtalen fra 2015 står det: *”Soknebud er tilkalling til syke og døende for å utføre skriftemål, nattverd, dåp eller annen kirkelig handling. Sjelesorg som uoppsettelig tjeneste er avgrenset til å gjelde situasjoner der presten blir tilkalt for å avverge fare eller unødige belastning. Behovet for bistand av prest skal alltid vurderes ut fra tjenestens uopprettelige karakter.”* Dette er pastorale tjenester helt i kjernen av prestens kall og ansvar i vår kirkes ordning. Dette er behov som vår kirke må kunne svare på, uavhengige av om staten mener at andre skal gå med dødsbud. Dette er oppdrag der presten som forvalter av tjenesten med Ord og sakrament må kunne sette til side egne behov og gå, fordi man har tatt på seg forpliktelsen som ligger i ordinasjonen.

I forhold til prestens opplevelse av trygghet skiller dette seg fra dødsbudene ved at man er etterspurt og ikke ankommer ubedt.

Mer prosaisk men likevel: Tidsfaktoren er en vesentlig forskjell mellom disse ulike typene av oppdrag. Når dødsbud skal overbringes, føler mange prester på et veldig tidspress. Man må nå de pårørende før de tilfeldigvis får nyheten gjennom sosiale medier eller nettavisen som helst vil bringe nyheter 24/7. Det er sjeldnere at de pastorale tjenestene har samme tidspress. Man kan ofte avtale at man skal komme senere samme dag eller dagen etter. Det viktige for mange er å vite at

man har en avtale om at presten skal komme. I forhold til å vurdere belastningen er det også verdt å merke seg at det er langt færre slike tilkallinger gjennom beredskapsordningen enn det er dødsbud. Samlet fører dette til at en eventuell vaktordning for denne type utrykninger ikke behøver å være så fokusert på rask utrykning. Samtidig, hvis vi ikke skal organisere og betale for en 24/7 vaktordning, må vi erkjenne at vi ikke kan garantere en prest tilgjengelig alltid og alle steder.

KIRKENS PRIORITERING

På bakgrunn av dette mener jeg det finnes gode grunner til at kirken i framtiden kan skille mellom dødsbud på den ene siden og soknebud og sjelesorg som ikke kan utsettes, på den andre. Dødsbud handler mest om hvordan kirken vil prioritere sine ressurser, eventuelt hvor mye samfunnet er villig til å betale for at Den norske kirke løser dette oppdraget. De pastorale tjenestene er helt i kjernen av presten og kirkens kall.

Jeg mener det er kirkelig legitimt om man eventuelt kommer til den konklusjonen at andre enn prestene må gå med dødsbud. For meg er det en prioriteringsdebatt der jeg ikke har fastlåste standpunkter. Jeg ser det som en fordel om staten stiller nok ressurser til disposisjon for at vi kan løse slike oppdrag, men hvis den bevilgningen ikke er øremerket, må en slik prioritering vurderes opp mot kostnaden i form av kutt i stillinger, kutt i antall gudstjenester, kutt i trosopplæring, kutt i tilgjengelighet i forhold til begravelser, vigslar, dåp mm.

Den norske kirke kan aldri lage et system der syke eller døende mennesker som spør etter dåp, nattverd, absolusjonen eller Guds Ord, ikke får det. Kirken kan heller ikke ha et system der mennesker som søker sjelesorg, blir utsatt for unødige ventetid når det er krise. For meg er dette et glassklart eksempel på forskjellen mellom hva presten kan gjøre, og hva presten må gjøre. Dødsbud kan vi prioritere; soknebud og akutte sjelesorgsbehov må vi prioritere.

MÅNEDENS SALME NOVEMBER 2017

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE
ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

HØYR, DEN BODSKAPEN SOM VI FORKYNNER (N13 742)

T: ELEAZAR TORREGLOSA 1997 O: HANS ANKER JØRGENSEN 2002 (D) / TIL NORSK 2011
M: ELEAZAR TORREGLOSA 1997

Det finnes flere salmer fra Latin-Amerika i Norsk salmebok 2013. De som er aller mest kjent og innsunget i norske menigheter, er den såkalte Håp-stangoen fra Argentina, "Fordi han kom og var som morgenrøden" (479) og "Cantai au Senhor / Kom, syng for vår Gud" fra Brasil. Denne måneden presenterer vi en salme med både tekst og melodi av Eleazar Torreglosa fra Columbia. Han er tilknyttet det argentinske, liturgiske nettverket "Red Create" hvor man er opptatt av å dele kontekstuelle liturgiske og musikalske ressurser fra et latinamerikansk, økumenisk perspektiv.

Det danske sanger- og kantorekteparet Betty og Peter Arendt lærte salmen "El mensaje que hoy proclamamos" på en musikerworkshop i Honduras desember 2001. De oppfordret den danske salmedikeren Hans Anker Jørgensen til å oversette salmen til dansk. Han fulgte den opprinnelige spanske versjonen der alle strofer begynner med "El mensaje que hoy proclamamos" ("Hør, det budskap som vi proklamerer").

Salmen ble første gang publisert på norsk i gudstjeneste- og salmeheftet "Gloria Deo" til den tolvte generalforsamlingen av europeiske kirker (Conference of European Churches – CEC) i Trondheim, 25. juni–2. juli 2003. Redaksjonen oversatte den til bokmål ut fra Hans Anker Jørgensens danske tekst, men innførte ordet "evangeliet" i andre og tredje strofe ("Evangeliet som vi proklamerer"). Denne bokmålversjonen ble også gjengitt i sangboken "Syng håp" (IKO-forlaget 2005). I forbindelse med N13 valgte redaksjonen av salmeboken å gjengi salmen på nynorsk. Samtidig endret man "proklamerer" til "forkynner" i alle fire vers, og beholdt "evangeliet" i vers to og tre. Ifølge

prosjektleder for N13, Vidar Kristensen, ble det opprinnelige "proklamerer" endret til "forkynner" som en konsekvens av at det var kommet reaksjoner på at ordet "proklamerer" hørte mer hjemme i en agitatorisk og politisk sammenheng enn i en salmetekst.

Salmen er basert på Jesu programtale i synagogen i Nasaret: *Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige. Han har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri, og rope ut et nådens år fra Herren* (Luk 4,18–19).

De gjentatte ordene i avslutningen av hver strofe, "Å **tru**, og å **elske** og å kjempe for verda med **håp**", har referanse til 1 Kor 13,13. Salmens avsluttende kampmotiv gjenfinner vi også i andre salmer, som i blant andre 726, vers 5: "Menneske, kjemp for det gode, slik at rettferdighet seirer" og 738, vers 2: "Noen må kjempe for andres rett".

Melodien er i en søramerikansk folkemusikk stilart, med en lett synkopert rytmisk bekleddning.

Gå inn på *NRK TV – Salmeboka minutt for minutt* – og lytt til *Hareid kammerkor* som synger salmen, godt og rytmisk akkompagnert av et band, ledet av presten og jazzpianisten Øystein Wang.

Koralbokens sats (av ovenfor nevnte Peter Arendt) gir en god anvisning på hvordan salmen både kan spilles og synges med sine karakteristiske pauser etter ordene "tru", "elske" og "håp".

Syng gjerne hele salmen som fellessang eller med solist på versene og hele forsamlingen med på refreng.

I samarbeid med Eide forlag trykker LK hver måned en omtale av en av de nye salmene i Norsk Salmebok. Omtalen finnes også på www.norsksalmebok.no, der man dessuten kan finne salmeforslag til gudstjenestene.

ORD AV LUTHER

OM GUDSTJENESTE

Det finnes ikke noen annen gudstjeneste enn troen alene.

(WA 32. 53:19–20)

Det finnes ikke noen større gudstjeneste enn den kristne kjærlighet som hjelper og tjener de nødlidende.

(WA 12. 13:26–27)

Alt som skjer ifølge Guds Ord, er en sann gudstjeneste.

(WA 38. 587:26)

I Det nye Testamente er den eneste gudstjenesten vi skal yte Gud, at vi forkynder de velgjøringer som Gud har vist oss syndere i Kristus.

(WA 25. 156:11–13)

Gudstjeneste er ikke noe annet enn å tjene Gud med hjertet i både det ytre og det indre. Det består i at en holder ham i ære og frykter ham. En gjør ikke noe og lar ikke være å gjøre noe uten å vite at det behager ham.

(WA 24. 548:31–34)

En kristen må ha Gud i hjertet slik at han ikke behøver noe mer for seg selv. Likevel må han også med en ytre gudstjeneste offentlig fortelle og bekjenne at han har en Gud.

(WA 24. 507:27–29)

Selv om den ytre form er fri – ifølge troen – og kan forandres med god samvittighet til enhver tid, på ethvert sted, av ethvert menneske, så er dere likevel – ifølge kjærligheten – ikke fri til å følge denne friheten, men dere er forpliktet til å ta hensyn til hva folket kan tåle, og hva som tjener til å forbedre det.

(WA 18. 419:7–11)

*Sitatene er hentet fra Kurt Aland:
Hva sier Luther? Et Luther-leksikon,
Oslo: Lunde 1974.*

SØNDAGSTEKSTEN

ØYSTEIN I. LARSEN - ESPEN DAHLGREN DOKSRØD

JULAFTEEN - JULENATT / OTTESANG

JULAFTEEN

24. DESEMBER 2017

Prekentekest: Luk 2,1–20

Lesetekster: Jes 9,1a.2.6–7 / 1 Joh 1,1–4

Liturgisk farge: fiolett eller hvit

BETRAKTNING

"SKRIKENDE INN I VERDEN"

Leter man etter en samtidsteologi om graviditet, fødsel og morskroppen på biblioteket, finner man forsvinnende få monografier og artikler. "I likhet med andre signifikante kroppslige erfaringer, spiller det å føde og det å være mor en svært begrenset rolle i teologien. Disse kroppserfaringene passer ikke inn i academia, i kirke, i teologien," fastslår Vårt Land-kommentator Åste Dokka i den lesverdige artikkelen "Kropp, ord og teologi: Moderskap som teologisk meningsbærende".

"No crying He makes. But little Lord Jesus/No crying He makes. Mon tro om det er noen småbarnsforeldre som kjenner seg igjen i den siste

strofen? Dens idylliserende babytilbedelse er like problematisk som fraværet av graviditet i teologien. Begge deler er en abstraksjon av kropp, fostervann, gulping og smerte, og er derfor uendelig fjernt fra den menneskelige erfaringsverden – som teologien skal språkliggjøre." (Andreas Døvik: Gjentagelser.no, gjengitt fra Vårt Land)

Under Juletiden i salmeboka og i vår samlede forestillingsverden omkring jul og julefeiring finner vi mye forskjønnende idyll. Det er ikke lett å finne eksempler på et vrælende Jesusbarn i krybben eller på morens fang. Eller en Maria som stønner i fødselen, og som strever med å få i gang ammingen. Og Josef er gjennomgående en avbalansert far på sidelinjen som iakttar barnet: "Som solen klare smiler han på sin moders fang." (N13 28) Dette evig smilende eksemplar av menneskeheten, som nettopp har gjennomlevd en av livets store kriser, å bli født. Det hadde vært befriende med flere varianter.

"Jeg gleder meg virkelig til julekvelden. Og jeg ber ikke om unnskyldning for det. Og jeg skylder ikke på at ungene vil ha det slik. Det er jeg som vil ha julekveld. Jeg vil gjenskape summen av hyggelig julestemning. Jeg tror vi mennesker trenger anledninger til å kose oss. Derfor pakker jeg med god forventning ut alle juletingene og rigger i stand mitt årlige lille private folkemuseum av fredelig julestemning. Med småkrøllete julekurver og anløpt glitter som jeg ikke har husket å fornye i tide dette året heller. Men jeg vet

det er en skjør hygge. Denne ene, korte kvelden i året kan ikke bære hele mitt behov for hygge og harmoni. Da ryker den knaggen. Og det gjør den jo for mange denne kvelden. Det er litt latterlig når jeg må heve stemmen og kommandere julefreden på plass: Nå skal vi ha det hyggelig! Den første jula var jo heller ingen ryddig og pen historie. Den første jul var en upassende fødsel. Til upassende tid. Og i upassende lokaliteter. Den første jul var en jul som tålte slike rammer. Jeg vil også ha en jul som tåler både livets gleder og livets påkjenninger, en jul der det blir tydelig, noe av det jeg ikke har, noe av det som er blitt tatt fra meg. Snart er det 100 år siden Sigbjørn Obstfelder ga oss sin julestemning:

Julaften! Julaften med julelys i vinduene. / Bugnende juletrær i storstuerneljulesang ud gjennom dørsprekkerne – Jeg vanked' alene i gaderne / og lyttet' til barnesangene. – Og jeg gikk hjem til mit tagkammer/og satte lyset i min flaske. / Jeg satte lyset i min flaske / og la Bibelen på min kiste / Jeg knebled' ned ved min kiste / og blåste støvet av min Bibel. / Jeg foldet' hænder over min Bibel og gråt.

Det var en traurig historie der julehygge er noe som siver ut av andres dørsprekker. Den første jul var en jul som tålte slike rammer. Jeg vil også ha en jul som tåler både livets gleder og livets påkjenninger ... en trivsel som tåler tomhetens time. Han kom ikke til min verden slik jeg skulle ønske den var. Han kom til livet mitt slik det virkelig er. Midt i livet. Midt i den usalige blandingen av fulle kjøleskap og tomme ekteskap. Jeg satte lyset i min flaske. Jeg blåste støvet av min Bibel. Der foldet jeg mine hender. Da med ett sto en Herrens engel for meg og Herrens herlighet lyste – fra lyset i en flaske.” (Andakt i NRK julaften 1990)

TEKSTEN

Dette er av de tekster som sitter i tilhørerne på en julaftens gudstjeneste. Jeg ville helst ikke ha nye fortellinger som svekker den gamle. Her er det fortellingen som skal fornyes, og som skal sitte igjen etter kirkebesøket. Teksten er utvidet så den nå omfatter også gjeterens besøk i fødestua. En naturlig del av fortellingen er nå med.

Figurene i julekrybben er på plass, men englene har forlatt dem. Midt i idyllen er det noe nøkternt og rettfram i beretningen, selv om skriket som etterlyses i inseratet ovenfor, ikke er der før vi legger Matteus- og Lukas-versjonene oppå hverandre. Og skrikene er ikke fra Jesu føderom, men ramaskrikene fra alle som måtte bøte med livet i den grusomme despotens jakt etter en som kan true hans stilling. Lukas går stille forbi motstand og svartside fram til Simeons urovekkende profeti om at barnet skal bli til fall og oppreisning og til et tegn som skal bli motsagt, v 24f. Bortsett fra spørsmålet om husrom for den fødende er det en stille og vakker beretning.

Starten, ”Det skjedde i de dager”, er mer enn en måte å komme i gang med fortellingen på. Uttrykket har en eskatologisk klang med seg; jfr. 4,2; 5,35; 9,36; Apg 2,18. Ordene innleder en avgjørende tid med skjellsettende begivenheter. Men julaftens gudstjeneste er neppe stedet for en nærmere analyse av de mange historiske spørsmål teksten etterlater seg. Evangelisten plasserer Jesu fødsel inn i verdenshistoriens og frelseshistoriens rammeverk slik han ser den. Og dagens predikant har oppgaven å formidle det inn i vår historie og vår virkelighet.

PREKEN

Juleevangeliet er en fortsettelsesfortelling. Etter den står det som i ukebladsromanen eller i donaldbladene: (Forts. i neste nr.). Den er ikke en isolert eller avsluttet fortelling. Det tar et helt kirkeår å følge den nyankomne verdensborgeren inn i livet gjennom det og ut av det. Og det tar hele mitt liv å utmynte hva dette betyr i våre liv. En billedbok (eller bildeserie) med gode bilder om Jesu fødsel er et godt hjelpemiddel. Alle de kjente oppslagene er der – med krybbe og gjeter og engler og alt som hører til. Så blir vi oss videre til neste kapitell som viser seg å være blanke sider – bare blanke ubeskrevne ark. Hvor er det blitt av resten av Hans liv? Og hvor er det blitt av resten av mitt liv i fortellingen?

Som antydnet ovenfor er Lukas' fremstilling ingen midt-i-livet-reportasje full av realisme og opprivende detaljer. Og den svarer ikke på vår tids uopphørlige og stadig stigende behov for

pirrende detaljer. Lukasversjonen er vakker, men nøktern malerkunst. Karsten Isachsen forteller historien om presten som oppsøkte Betlehem for å feire julen der, og som ble så inderlig skuffet og forbannet over all den markskrikereske og støyende virkeligheten som møtte ham der. Men som stille blir satt på plass av sin eldre kollega: ”Jeg tror det er omtrent akkurat sånn her nå som det var da Jesus ble født.” (Karsten Isachsen: *Gledens Gud*, s 238f, Innpakket i bråk) Midt i folkesammenstimling og folketelling skjedde det. ”Og i dette rot og rør ble barnet Jesus født. Derfor tror jeg aldri at en utvendig julefeiring kan ødelegge julen for oss. Og jeg tror heller ikke vi skal bli så naive at vi irriterer oss for mye over det som skjer, og at vi syns kanskje julen selv blir borte i den store feiringen. For nettopp i denne situasjonen var det Jesus kom.” (ibid)

Han kom dit vi er – for å føre oss dit han er. Den ekte julestemningen er ikke først og fremst det glatte og stereotype bildet av den lykkelige, forsamlede kjernefamilien rundt et vakkert pyntet julemiddagsbord. Men vi når ikke målet for en ekte juleglede ved å rive ned det vakre og idylliske, det trygge og harmoniske – eller å skjenne på dem som ikke er der før neste julaften, hvis det da ikke er begravelse i mellomtiden. Målet må heller være å tegne den Gud som kommer for å gi oss en forankring som tåler livet slik det faktisk er, som også tåler skrikets dag, som rommer flere av disse sprikende sider av tilværelsen. Hans nærvær ødelegges ikke av støy og hverdagsliv. Det blir ikke ødelagt av støy, men jeg går glipp av en vekst som kan berike mitt liv. Det er så mye mer å hente i alle de blanke kapitlene enn det jeg har tatt ut.

GUDSTJENESTEN

Vi må få lov å synge en porsjon av de gamle julesangene vi kan, og som vekker gode juleminner for mange av oss. Det blir en del dansk deilighet. Men det hjelper kanskje å høre at Grundtvig skrev denne første salmen sin (NS 90: Deilig er den himmel blå) i 1810, midt i en hel svart periode av mørk ubalanse. Da trykket lettet litt noen dager for ham, ble denne enkle julefortellingen til – før uværet igjen brøt løs. Og i

salmevalget kan vi jo søke å styre utenom de mest banale uttrykk for idylliseringen, der oksene kysser barnets fot, og det utelukkende er vakker, stjernestrødd himmel over den lykkelige familien (Det er en annen verden når Petter Dass tegner bildet av den Maria som tungt beveger seg det sist stykket: ”Men hans Maria var tung under Belte/ der de nu komme til Bethlehems Stæd/ See, da kom tiden på huilcken det gjelte/ At hende gik efter qvindelig Sæd.” (Fra Evangeliesangene, Christi naaderige fødsel, på Ola Bremnes’ plate: *Vær hilset!*)). Men vi kan jo forsiktig utvide repertoaret, for eksempel med NS 26: Solbarn, jordbarn – som like gjerne kunne vært katalogisert under jul. Den tegner en rekke bilder som gir realistisk gjenkjennelse fra vår egen brokete og sårbare verden. Det er ikke bare barna blant oss, som er bortskjemte, ensomme og misbrukte, og som trenger å bli vist himlens herlighet! Så kan vi gå hjem fra julekveldsgudstjenesten med nye toner og bilder i sinnet. Flere nye bidrag i salmeboka føyer seg inn i spor som kan erstatte, eller i alle fall supplere det gamle utvalget: ”Nå står grav og krybbe tom” (Bjørn Eidsvåg), N13 69. ”En krybbe var vuggen”, N13 56. God jakt!

HILDE BARSNES
SJØMANNSPREST I BERLIN
HILDE.BARSNES@GMAIL.COM

JULENATT / OTTESANG

24./25. DESEMBER 2017

Prekentekest: Matt 1,18–25

Lesetekster: Mika 5,1–4a / 1 Joh 1,1–4

Liturgisk farge: Hvit

TIL DAGEN

Til en forkortet høymesseliturgi holdes gjerne ottesangen. Den er særlig knyttet til morgenen på de store høytidsdagene og kan sees på som en parallell til den katolske morgnebønnen Laudes.

TIL TEKSTENE

Fra Mika får vi høre en av de mest kjente GT-profetiene om Jesus. Vi får også et interessant møte mellom bildet på Gud som krigersk og profetien om Jesus. På den ene siden skal herskeren som kommer, være fred – på den annen side skal Israelfolket reise seg mot assyrerne. Senere i kapitlet, utenfor vår perikope, leser vi om at byene i landet skal utslettes.

I Johannes' første brev er vi i prologen. Vi får høre om det som var fra begynnelsen av – livets ord. Grunnen til at brevet ble skrevet, kommer frem – for at brevskrivernes glede skal være fullkommen. Med andre ord: De kjenner at de må fortelle om det de har hørt og sett.

Vi møter så en del av Matteus' juleevangelium, juleevangeliet med et noe mørkere preg enn Lukas' beretning. Vi får høre om Josefs indre kamp – en kamp som handler om at han ikke ønsker å føre skam over henne og derfor vil skille seg fra henne i all stillhet. Det som stopper ham, er en engel – en bit av en intrige vi ikke hører noe om i det velkjente juleevangeliet hos Lukas.

TIL PREKENEN

Det mørke juleevangeliet

I julenatten, eller tidlig på morgenen 1. juledag,

har jeg opplevd at verden kan kjennes ganske stille, som om det er rom for ekstra refleksjon. Rom for store spørsmål – så stort som dette: Når startet kristendommen? Vi kan tenke stort om det og si at den startet ved skapelsen. Vi kan tenke karismatisk om det og si at den startet på den første pinsedagen. Vi kan sågar tenke byråkratisk om det og si at den startet med apostelmøtet i Jerusalem. Vi kan selvsagt også tenke at kristendommen startet i det øyeblikket Jesus brøt dødslenkene og viste at Guds kjærlighet er sterkere enn døden. Og så kan vi også tenke at kristendommen startet i stallen. Vi kan tenke at kristendommen startet i det øyeblikket Gud ble menneske. Vi kan tenke at kristendommen startet i det øyeblikket Gud kom til verden i fattigdom.

Vi kan ta utgangspunkt i at vårt første kirkerom var i stallen. Julens grunnhistorie, om Jesusbarnet, den lille, sårbare flyktningen som er Gud, er det så lett å lese som en romantisk historie. Juleevangeliet fra Lukas, som alltid blir lest på julaften og utallige ganger i adventstiden og rundt middagsbord på julaften, er blitt romantisert. Vår første reise som kristne var ingen misjonsferd, men en flukt, en flukt fra det menneskelige maktbegjæret, et begjær som gjorde at menneskeliv ble verdiløse. "I Rama høres skrik, gråt og høylytt klage: Rakel gråter over barna sine og vil ikke la seg trøste. For de er ikke mer." Dette står det senere i Matteus' juleevangelium. Vi får et bilde av hvor dypt og inderlig et ramaskrik er, og vi får en påminnelse om det vonde et menneske kan gjøre, og hvilken lidelse vi kan påføre hverandre.

Julestemning?

Så, nå var vel all god julestemning borte? Tja! Hva er egentlig en stemning av jul? Den første julen besto ikke av overdådige middager, og det var fortsatt 1500 år til det vokste frem en tradisjon om å pynte forsamlingslokaler med trær til julehøytiden. Den første julens stemning var kulde, stillhet, et plutselig englekor og så igjen kulde og stillhet. Det var et jordisk sett fattig menneske som bar fram det lille barnet, og fattige mennesker kom for å besøke det – men også rike.

Vi har omdefinert hva som er julestemning i forhold til den første julen – og det er egentlig en veldig god ting. At forventning, trygghet, varme og nestekjærlighet, og til og med lukten av mat, er det som skaper ”den rette julestemningen”, er fantastisk. Det er en utvikling som vi må favne om! Det er bare bra at kulden er noe vi kan lukke ute når vi feirer jul, og at vi kan kjenne følelsen av salighet – og ikke frykten den lille familien følte da de flyktet fra Betlehem.

Men vi må ikke miste det gode ved julestemningen den første julen. Det finnes et bilde av en stall som kun består av noen få husdyr og en tom krybbe. Under bildet står det at en julekrybbe ville blitt litt kjedelig uten jøder, arabere, afrikanere eller flyktninger. Og det utfordrer vår vestlige tankegang. Vi som så ofte kan tenke på vår tro som vestlig, som vår kulturarv – vår identitet som kristne, har, i tillegg til å ha røtter i evigheten, også røtter i den østlige kulturen. Vi har også røtter i det dypt fattige, i de bortgjemte avkroene som ikke skaper noe vakkert julekortmotiv. Inkluderingen av alle samfunnslag, inkluderingen av mennesker med ulikt opphav – det er en del av den første julen, som jeg er redd for at vi kan miste, at tryggheten vi vil oppnå i julen, først og fremst er at vi vender oss innover mot dem som vi fra før av er trygge på.

Å skrive vår historie

Å vende seg innover er viktig. Vår tro har to sider, både den utadvendte og den innadvendte, og når vi søker innover i oss og innover i det trygge, er ikke det galt. De plattformene som bygges der, er en forutsetning for våre liv som troende og for våre liv ute i verden. Men vi må også ta steget ut i verden og bli utfordret i troen. Det samme tror jeg at gjelder holdningen vi har til julen – ikke at

vi må ta et oppgjør med vår egen julefeiring, at tradisjoner skal kastes, og at vi alle skal stille til tjeneste for Kirkens Bymisjon på julaften. All ære til dem som gjør den innsatsen, men det er ingen fasit. Å ha en julemiddag i det trygge og kjente, det er veldig fint, evangelisk og på ingen måte feil.

Men, hva tar vi med oss fra den første julenatten? Vi skriver vår historie med de menneskene vi møter på veien vår. Og der er julens budskap entydig: Vår historie skal skrives ved at vi tar vare på hverandre slik Maria og Josef tok vare på Jesus, og slik Maria lyttet til stallens gjester. La oss bære med oss vår felles historie – slutten skriver vi ikke selv – men vi vet at den vil ende bedre enn noen annen historie.

SALMEFORSLAG

38 Mitt hjerte alltid vanker – I skjæringspunktet mellom den salige lykken og undringen skildres julen i denne fantastiske Brorson-salmen. Den er som skapt for å spille Matteus' julevangelium.

49 Kim, alle klokker, ja, kim nå før dag i det dunkle – På 1. juledag kimes det; høytidsringingen venter oss noen få timer etter julenatt ogottesang. Dette er da en meget god salme å runde av enottesang med.

56 En krybbe var vuggen som ventet ham her – Gud kom til jorden i fattigdom, og viste at mennesker er uendelige verdifulle og rike. Det store paradokset løftes frem i denne folkekjære julesalmen.

ESPEN DAHLGREN DOKSRØD,
PROSTIPREST I ØSTRE AKER PROSTI OG
VIKARKAPELLAN I SINSEN MENIGHET
ESPENDD@GMAIL.COM

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og fungerende sokneprest Kjersti Gautestad Norheim. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>